PARLAMENT TA' MALTA

SETTE GIUGNO

2020

Valletta
6 ta' Ġunju 2020

Ritratt tal-qoxra: Dipartiment tal-Informazzjoni

Programm Uffiċjali u

Diskors mill-Onorevoli Anġlu Farrugia

Speaker tal-Kamra tad-Deputati

Parlament ta' Malta

fl-okkażjoni tat-tifkira

tas-SETTE GIUGNO

Is-Sibt, 6 ta' Ġunju 2020

DISKORS FL-OKKAŻJONI TAS-SETTE GIUGNO 2020

Bħalma nagħmlu ta' kull sena, illum qed nikkommemoraw il-jum storiku tas-Sette Giugno 1919. Sfortunatament, din is-sena qegħdin infakkruh b'mod differenti minħabba li qed niffaċċjaw flimkien u b'kuraġġ, bħala poplu wieħed, il-pandemija tal-COVID-19. Imma dan ma jfissirx li aħna m'għandniex infakkru dak li għadda minnu l-poplu Malti u Għawdxi fil-ġrajjiet tas-Sette Giugno u wkoll nixtarru minn xiex għaddejna minn dak iż-żmien sabiex qatt ma ninsew minn fejn tlaqna u nieħdu direzzjoni aħjar għall-futur ta' pajjiżna.

Dan qed ngħidu għaliex tajjeb li wieħed jara l-komportament u l-mod li kienu jaħdmu bih il-persuni li kienu protagonisti qabel u waqt l-irvellijiet, kif ukoll fid-diskussjonijiet li seħħew wara l-avvenimenti tas-Sette Giugno. Insemmi, fost oħrajn, lil Manwel Dimech u lil Nerik Mizzi, li kienu żewġ persunaġġi li ċertament ma kienu jaqblu xejn f'dak li huwa twemmin politiku, imma li kellhom direzzjoni waħda. Tant hu hekk, li naraw lil dawk li kienu jsegwu lil Manwel Dimech, magħrufin aħjar bħala d-Dimechjani, u li kienu qed jaraw illi l-ideoloġiji tagħhom kienu qed jiġu mfixkla mill-amministrazzjoni Ingliża, u dawk li kienu segwaċi ta' Nerik Mizzi, jimxu f'direzzjoni waħda kontra l-poter Brittanniku. Dan joħroġ ċar minn diversi dokumenti ta' dak iż-żmien.

Nerik Mizzi – li ċertament kellu simpatija kbira lejn l-Italja u kien jemmen li Malta kellha tingħaqad mal-Italja u mhux mar-Renju Unit – kien jieħu sehem f'kull attività ta' dak iż-żmien. Huwa kien ukoll maħbub bħala patrijott, iżda ma kellux biżżejjed appoġġ għall-ideat pro-Italjani tiegħu peress li minn ħafna dawn kienu meqjusa bħala ideat estremi. Fil-ġlieda kontra l-Gvern Ingliż biex Malta tingħata l-ewwel Kostituzzjoni ta' self-government tagħha, lil Nerik Mizzi

narawh jiġġieled bil-qawwa kollha u mingħajr biża’ kontra l-Gvern Ingliż. Fil-fatt, meta ta x-xhieda tiegħu fit-tħejjija tar-rapport li sar wara l-irvellijiet tal-1919, huwa ma qagħadx jomgħodha u tefa’ t-tort tal-ħsarat fuq il-Kummissjoni tal-Qamħ Ingliża għaliex kien jikkontendi li din kienet titlob prezzijiet esaġerati mill-Maltin apposta biex inaqqsu mill-konsum tal-ħobż. Tant kienet ir-rabja tiegħu għall-ħakma Ingliża, li kien jirreferi għaliha bħala ‘Reġim Aħrax Militari’.

Dan jikkomplimenta l-atteġġjament ta’ Manwel Dimech li bl-ideat u l-kitbiet tiegħu dwar id-drittijiet tal-ħaddiema, ir-riformi soċjali, id-dritt tal-edukazzjoni għal kulħadd u l-importanza tal-lingwa Maltija, kien jispira lill-poplu. Għal dak iż-żmien, dawn kienu ideat progressivi ħafna illi litteralment kienu qed jiskussjaw lill-awtorità tal-Imperu Ingliż. Manwel Dimech li spiċċa eżiljat minn Malta fuq ordni tal-Gvern Ingliż fl-1914, insibuh deskritt f’kitba tal-Fondazzjoni Manwel Dimech bħala l-personifikazzjoni tal-mottivi kollha psikoloġiċi, soċjali u ideoloġiċi tal-Maltin fil-bidu tas-seklu għoxrin. Narawh ukoll jibda jikteb, jistampa u jbigħ gazzetta ta’ erba’ paġni kbar kull ġimgħa *Il-Bandiera tal-Maltin* sa mill-1898, u narawh ukoll iwaqqaf ix-Xirka tal-Imdawlin fl-1911, li wara bidlet isimha għal Xirka Maltija, li ħadmet favur il-ħelsien u l-indipendenza kostituzzjonali ta’ Malta. Dimech kien jemmen fl-għaqda nazzjonali speċjalment fid-dritt u d-dover ta’ kull ċittadin li jieħu interess attiv f’dak li qed jiġri madwaru. Huwa wkoll meqjus bħal wieħed mill-ġganti tal-istorja Maltija, persuna b’viżjoni politika li ħadmet bla heda favur l-interessi ta’ Malta u li emmnet li ċ-ċittadini tagħha setgħu jimxu ’l quddiem bħala poplu sovran mingħajr indħil minn potenzi barranin. Huwa għalhekk kien jisħaq li f’Malta la għandu jkun hawn influwenza Taljana – kontra dak li kien jemmen Nerik Mizzi – u lanqas influwenza Ingliża.

Fil-fatt fil-perjodu li wassal għal dak li ġara fis-Sette Giugno, naraw lil dawn iż-żewġ protagonisti tal-istorja jimxu f'direzzjoni waħda kontra l-ħakma kolonjalista Ingliża u favur il-poplu Malti. Naraw illi f'dawk iż-żmenijiet l-interess nazzjonali kien dejjem qed ikun fuq quddiem, irrispettivament mit-twemmin politiku li wieħed kien iħaddan.

Nafu wkoll li wara l-irvellijiet tas-Sette Giugno, il-Gvernatur ta' dak iż-żmien Lord Plumer, kien talab lill-Kummissarju tal-Pulizija biex jagħtih il-lista tal-persuni li ġew arrestati, li ġew akkużati u li ġew sentenzjati. Fil-fatt, nafu li kien hemm mal-114-il persuna li ġew mogħtija sentenzi ta' ħabs, li 24 minnhom kienu baqgħu miżmuma l-ħabs għal xi żmien wara, u li kien hemm mad-90 persuna, fosthom 42 mara, illi kienu ġew akkużati li serqu xi affarijiet waqt li kienu qed iseħħu l-irvellijiet fis-Sette Giugno kif ukoll fil-ġranet ta' wara. Nafu wkoll li l-Gvernatur Plumer kien kostrett, għaliex kien hemm ċertu biża' li seta' jkun hemm irvellijiet oħrajn, joħroġ ordni biex ħafna minn dawn is-sentenzi jiġu maħfura. Dan huwa kollu dokumentat, u permezz tiegħu wieħed jista' jifhem kemm kienet twila l-battalja tal-Maltin għad-drittijiet tagħhom.

Wara l-irvellijiet tas-Sette Giugno, proprju fl-20 ta' Novembru 1919, jirriżulta li l-istess Gvernatur Plumer sejjaħ b'urġenza l-Kunsill tal-Gvern biex jinforma 'l-membri li huwa kien irċieva telegramma mis-Segretarju tal-Istat tal-Kolonji fejn informah illi l-Gvern Ingliż kien iddeċieda li wasal iż-żmien biex jafda 'l-poplu Malti bir-responsabbiltà li jikkontrolla l-affarijiet interni ta' pajjiżu, u li allura kien wasal iż-żmien illi jsiru l-preparamenti biex fl-1921 jidħol is-self-government. Interessanti li disat ijiem wara li l-Gvernatur Plumer ta din l-aħbar, kien l-istess Nerik Mizzi li pubblikament

irringrazzja lill-istess Gvernatur għall-fatt illi Malta kienet se tingħata s-self-government.

Hawn nagħmel referenza għall-Kostituzzjoni li ngħatat lil pajjiżna fl-4 ta' Mejju 1921, u allura wara li s-Segretarju tal-Istat Amery kiteb lill-Gvernatur Plumer dwar l-għoti ta' din il-Kostituzzjoni, u naqra mill-artikolu 30 tagħha li jitkellem b'mod ċar dwar il-kunċett ta' responsible government:

> "... Malta will elect and which they can change, responsible to that Legislature and to their fellow citizens. If the Government makes mistakes in administration or legislation, there is no outside authority to which the blame for these mistakes can be imputed. The responsibility for those mistakes and for correcting them by bringing about a change of government will rest with the people themselves. That is the whole meaning of Responsible Government."

Din il-parti tal-Kostituzzjoni tal-1921 tgħid ċar li min qiegħed imexxi irid jirrispondi għal għemilu quddiem il-poplu u li l-istess poplu għandu r-responsabbiltà li jekk jidhirlu li hemm bżonn, jikkoreġi tali għemil f'elezzjoni ġenerali b'bidla f'min ikun qed imexxih. Minkejja li l-Kostituzzjoni ta' Malta nbidlet diversi drabi minn meta ngħatat il-Kostituzzjoni Amery-Milner, dan il-prinċipju baqa' sagrosant mill-1921, u allura dan juri kemm il-forzi politiċi kollha minn dak iż-żmien dejjem ħadmu biex il-poplu Malti jkollu rajh f'idejh.

Ta' min wieħed issa jsemmi li ftit qabel ma ngħatat il-Kostituzzjoni tal-1921, kien jeżisti kumitat nazzjonali magħruf bħala Comitato Nazionale pro Maltesi morti e feriti il 7 e 8 Giugno, li fost il-membri tiegħu kien hemm Nerik Mizzi u ċertu Edoardo Borg, illi lkoll ftieħmu

li jixtru qabar fiċ-Ċimiterju tal-Addolorata biex l-erba' vittmi tas-Sette Giugno, li sa dakinhar kienu midfuna f'oqbra u f'lokalitajiet differenti, jinġabru flimkien u jitpoġġew f'post wieħed; hawn qed nirreferi għall-qabar li għadna naraw illum u li fuqu ta' kull sena jitqiegħdu l-kuruni b'sinjal ta' rispett, ringrazzjament u rikonoxximent. Minn dan nixtieq nieħu spunt u ngħid li fl-opinjoni tiegħi x-xiri ta' dan il-qabar kienet turija oħra li kien hemm ħsieb komuni fl-interess nazzjonali fejn mingħajr ħafna xinxilli, il-forzi politiċi ta' dak iż-żmien kienu qed jiftiehmu u jaħdmu flimkien għall-ġid tal-poplu. Minn din l-imġiba anke aħna llum għandna x'nitgħallmu.

Matul is-sena li għaddiet mill-aħħar diskors tiegħi tas-Sette Giugno fl-2019, il-Parlament Malti diġà ltaqa' 94 darba u kien hemm aktar minn 100 laqgħa tal-kumitati parlamentari, li llum jammontaw għal 15. Ġew ukoll mgħoddija 39 liġi, li fuq tlieta minnhom biss saret talba għal division fl-istadju tat-Tielet Qari. Huwa veru li s-Sedja ġiet mitluba 13-il darba sabiex tagħti deċiżjoni fuq punti ta' proċedura, imma jkolli ngħid li fl-opinjoni tiegħi wħud minn dawn it-talbiet għal rulings setgħu ġew evitati kieku kien hemm aktar koperazzjoni bejn iż-żewġ naħat tal-Kamra. Dan qed ngħidu sabiex nuri li fil-maġġoranza kważi assoluta tax-xogħol li sar fil-Parlament, dejjem kien hemm ftehim fuq dak li kien qed isir fl-interess nazzjonali.

Is-Sedja però hawnhekk tħoss li għandha tirrimarka li seta' kien hemm komportament aktar matur meta fix-xhur ta' Novembru u Diċembru li għadda, kien hemm numru ta' protesti u dimostrazzjonijiet organizzati minn gruppi ta' nies ħdejn il-bini tal-Parlament. Ngħid mingħajr tlaqliq li dawn il-persuni kellhom kull dritt li jagħmlu dawn il-protesti, però bl-istess konvinċiment nisħaq li ħadd m'għandu d-dritt li waqt li qiegħed jipprotesta, huwa stess jikser il-liġi fil-konfront tal-istituzzjoni tad-demokrazija parlamentari. Kif kulħadd jaf,

il-Membri Parlamentari, ir-rappreżentanti tal-poplu tagħna, li ġew eletti demokratikament mill-istess poplu, għandhom jiġu protetti fil-qadi ta' dmirijiethom; allura kien għalhekk li s-Sedja f'diversi okkażjonijiet ħasset il-ħtieġa li tieħu dawk il-miżuri li jidhrilha opportuni biex tipproteġi lid-Deputati kollha taż-żewġ naħat tal-Kamra. Is-Sedja dan kollu għamlitu bis-setgħa, kif ukoll fl-osservanza, tal-Ordinanza dwar il-Privileġġi u s-Setgħat tal-Kamra u tal-Ordnijiet Permanenti tal-Kamra tad-Deputati, u skont iċ-ċirkostanzi aġixxiet biex tħares id-drittijiet u s-sigurtà tal-Membri Parlamentari waqt il-qadi tal-mandat tagħhom li jirrappreżentaw lill-kostitwenti li eleġġewhom biex jirrappreżentawhom u jaħdmu fl-interess tagħhom fl-ogħla istituzzjoni tal-pajjiż.

Kien hemm okkażjonijiet fejn persuni, waqt li kienu qed jipprotestaw quddiem il-Parlament, wettqu reati fil-konfront ta' Membri Parlamentari u anke kkawżaw ħsara fuq il-vetturi ta' diversi minn dawn il-Membri. Kien għalhekk li s-Sedja kienet kostretta tieħu dawk il-miżuri neċessarji madwar il-bini tal-Parlament biex tipproteġi u tiggarantixxi aċċess bla tfixkil lill-Membri Parlamentari u dan kif hi mitluba tagħmel bil-liġi. Kien hemm okkażjonijiet ukoll fejn kienet kostretta li ma tħallix persuni jidħlu fil-bini tal-Parlament u dan biex tikkontrolla t-tensjoni u tassigura li x-xogħol fil-Kamra jkompli għaddej mingħajr xkiel. Nistqarr illi dawn mhux dejjem kienu deċiżjonijiet faċli, iżda nemmen li ċ-ċirkostanzi nneċessitaw it-teħid ta' tali deċiżjonijiet.

F'dan ir-rigward nemmen ukoll li kellu jkun hemm iktar ftehim bejn iż-żewġ naħat biex flimkien nieħdu l-prekawzjonijiet kollha neċessarji fl-interess tal-Istituzzjoni, xi ħaġa li s-Sedja tirrimarka li sfortunatament ma saritx; anzi kien hemm min ipprova jagħti interpretazzjoni u jattribwixxi mottivi differenti lill-miżuri li s-Sedja

kienet kostretta li tieħu għall-protezzjoni tal-istess Membri. Naħseb li hawnhekk ma konniex ta' eżempju u allura nara li din hija xi ħaġa li għandna nitgħallmu minnha, u li anke għandha twassalna sabiex nikkonsidraw li nsaħħu l-Ordnijiet Permanenti tal-Kamra f'dan ir-rigward.

Madankollu ma nistax ngħid li matul is-sena li għaddiet ma kienx hemm mumenti fejn irrenja l-buon sens, fejn flimkien anke ħadna deċiżjonijiet importanti sabiex il-ħidma tal-Parlament ma taqtax. Fatt li jmur lura biss ftit ġimgħat u li huwa xhieda ta' dan, hija l-koperazzjoni sħiħa li sabet is-Sedja meta fl-20 ta' April ta' din is-sena ntlaħaq ftehim dwar il-parteċipazzjoni b'mod elettroniku tal-Membri kif ukoll tax-xhieda li jkunu msejħa jidhru quddiem il-kumitati parlamentari, u dan fid-dawl tal-applikazzjoni ta' diversi regoli u direttivi mill-awtoritajiet tas-saħħa b'rabta mal-pandemija tal-COVID-19. Bis-saħħa ta' dan il-ftehim persuni, kemm Membri Parlamentari li jikkwalifikaw bħala persuni vulnerabbli kif ukoll dawk il-persuni li jiġu mitluba jagħtu x-xhieda tagħhom jew jagħmlu preżentazzjonijiet quddiem kumitat tal-Kamra, jistgħu llum jagħżlu li jipparteċipaw f'dawn il-kumitati permezz ta' faċilitajiet ta' video conference minflok ma jkunu preżenti fiżikament għal-laqgħat. Irrid ngħid li din hija proposta li saret mill-Uffiċċju tiegħi u li dwarha kien hemm is-sapport taż-żewġ naħat tal-Kamra. Dan bħalma kien hemm qbil unanimu u koperazzjoni assoluta bejn id-Deputati tal-Gvern u tal-Oppożizzjoni dwar numru ta' liġijiet u riżoluzzjonijiet li tressqu b'urġenza biex jiġu indirizzati numru ta' materji fit-tmexxija tal-pajjiż konnessi mal-imxija tal-COVD-19. Fost dawn il-liġijiet insemmi l-Att Nru X tal-2020 li jemenda l-Att dwar is-Saħħa Pubblika li jitkellem dwar il-poteri u l-awtorità mogħtija lis-Suprintendent tas-Saħħa Pubblika; l-Att Nru XII tal-2020 li jemenda l-Att li jimpllmenta Miżuri tal-Estimi li jipprovdi għall-ħruġ ta' fondi addizzjonali li jista'

jkun hemm bżonn b'konsegwenza diretta għall-miżuri meħuda mill-awtoritajiet tas-saħħa pubblika; u l-Att Nru XIII tal-2020 dwar is-Sospensjoni u l-Interruzzjoni ta' Perjodi ta' Żminijiet Legali u Oħrajn li ta s-setgħa speċifika lill-Ministru tal-Ġustizzja biex joħroġ regolamenti relatati ma' dawn it-termini legali meta s-Suprintendent tas-Saħħa Pubblika toħroġ ordni għall-għeluq ta' ċerti postijiet taħt l-Att dwar is-Saħħa Pubblika. Dan kollu kien possibbli għaliex kien hemm mhux biss ir-rieda iżda wkoll l-impenn li naħdmu lkoll flimkien fl-interess nazzjonali.

Għamilna aktar minn hekk. Fil-fatt, fi tmiem Jannar ta' din is-sena l-Parlament Malti organizza workshop interparlamentari tal-Fergħat iż-Żgħar tal-Commonwealth li fiha ġie diskuss kif nistgħu nagħtu spinta lill-ekonomiji tal-pajjiżi ż-żgħar b'mod sostenibbli. F'dan il-workshop ħadu sehem aktar minn 20 Membru Parlamentari minn madwar id-dinja. F'dan il-kuntest nixtieq insemmi wkoll ix-xogħol li għamlet is-Sedja matul it-tliet snin li ppresediet il-Fergħat iż-Żgħar tal-Assoċjazzjoni Parlamentari tal-Commonwealth, liema tliet snin ġew fi tmiemhom f'Settembru tal-2019. Matul dan it-terminu s-Sedja rnexxielha tara li jiġi addottat dokument bl-isem CPA Small Branches Climate Change Toolkit for Parliamentarians intiż biex jiggwida lill-pajjiżi u b'mod speċjali lill-Membri Parlamentari fil-ġlieda kontra t-tibdil fil-klima. Dan id-dokument ġie fil-fatt ippreżentat fil-workshop li sar f'Jannar hawn Malta, u nixtieq nikkwota mir-rimarki konklussivi tiegħi f'din il-konferenza:

> "The idea of a workshop on sustainable economic development arose in early 2019, and I am delighted that this activity now comes to fruition. During my term of office, I focused on strategy and climate change, and I am pleased to see that this work has been carried forward feeding into this

workshop. Also, I believe that my own country, Malta, has a lot to contribute to this topic in terms of economic activity, and I am pleased to see that many local resource persons have shared their knowledge to that effect."

Irrid ngħid ukoll li matul din is-sena beda x-xogħol fil-Livell -2 tal-binja tal-Parlament sabiex jissaħħu s-servizzi li tagħti l-Istituzzjoni f'dak li huwa aċċess għall-arkivji u aktar faċilitajiet għall-kumitati tal-Kamra. Sfortunatament, ir-ritmu li kien qabad dan ix-xogħol kellu jieqaf minħabba l-imxija tal-COVID-19, però nisperaw illi ma jdumx ma jkun jista' jitkompla. Nittamaw li sal-2021, jiġifieri f'għeluq il-100 sena minn meta l-Parlament beda jiffunzjona mill-1921, dan il-proġett ikun lest u li s-servizzi jkunu diġà għad-dispożizzjoni kemm tal-Parlamentari kif ukoll tal-pubbliku Malti biex dejjem jissaħħaħ l-għarfien tax-xogħol li jsir, u li sar fil-passat, mill-istess Parlamentari.

Nagħlaq billi nassigura lil kulħadd li dak li ħassejt li kelli ngħid f'dan id-diskors għidtu fl-interess ta' kull wieħed u waħda minna l-membri parlamentari, tal-poplu, u fuq kollox tal-Istituzzjoni. Għidtu għaliex nemmen li dan il-Parlament għandu jiffunzjona b'mod li jkun dejjem ta' eżempju għas-soċjetà u għandu jaspira biex anke jkun wieħed mill-parlamenti nazzjonali fl-Ewropa fuq quddiem nett f'dak li huwa t-tħaddim tad-demokrazija parlamentari.

Għaldaqstant wieħed għandu dejjem jara kif itejjeb il-proċeduri mhux biss b'rabta mal-effiċjenza tal-Parlament, imma wkoll għall-istess tħaddim ta' din id-demokrazija parlamentari li tant ħadmu għaliha l-antenati tagħna, u għalhekk nagħlaq dan id-diskors billi nerġa' nsellem lill-vittmi tas-Sette Giugno tal-1919.

Nirringrazzjakom